

Politicorvm Libri Decem

Contzen, Adam

Colonia, [1621]

Cap. LX. Comparata disciplina militum nostrorum cum Romanis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95437](https://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:hbz:466:1-95437)

Scutum cōtra bombardas nimis graue foris.

pedum, cum maius palmo excedat, Latitudo duorum pedum & semis, non potest tale scutum manu ferre miles hodierno tempore; quia opus est, ut quadruplo crassius sit, quam fuerit olim. Velenum & ex salice, fico, tilia, betula, sambuco, populo, ex quibus scuta olim fiebant: Velix lignis duris, queru, robe, cedro. Si ex molioribus oportet pedis vnius crassitatem esse, vltra enim glans Mosquettæ penetrat, si ex robore grauius illud lignum erit, quam ut comode gestetur, rotetur & defendat. Quod si ex erre, ferro & clypeus fuerit, ea laminam crassitatem esse necesse est, quæ vnam manum nimium grauet, parum vero grauia fuisse veterū scuta ex eo facile colligimus, quod ex vimine sœpe conficiebantur, corijsque tegebantur, & grauia illa censabantur. Theocritus.

Ἄχθουσοι σαύστοι βραχίονας ἵτεινοι.

Grauati brachia scutis vimineis.

At ridiculum fuerit hos opponere armatos nostris bombardis.

Contra bombardas vix est munitione.

§. 7. Milites nostri communiter muniri contra bombardas vix satis possunt. Veterum n. a. matura inutilis est, penetratur n. facile, ea si firmior efficiatur duplum, aut quadruplum, inutilis erit ob pondus. Hinc vslum est, potius expeditos quam immobiles habere milites; Itaq; nostra militia vetere periculosior est, & cum olim totos interdū dies pugnaret, nunc celerrime prælia absoluuntur, quia nudi nudis concurrunt. Ideoque opus est animis in ea constantioribus.

§. 8. Hinc facile vincunt, qui plurimos cataphractos & equites habent, quia namque munitis fidunt, audacissime pertumpunt omnia.

Tegi miles nunc satis non potest.

§. 9. Deniq; hoc vnicum in nostra militia deplorandum est, q; cum olim omnibus armis quibus vita petebatur, arma contraria inuenta fuerint, quibus corpora tegerentur; nunc vero tot annis post inuenta in hominis necem bombardas, nondum inuenta sit lorica aut scutum, q; pugnantem & concurrentem tutari possit. Tanto in sui perniciem q; salutem est homo minū indoles ingeniosior. Quod si in mediocri pondere aliqua metallorum mistura impenetrabilis scutum, aut loriam efficere aliquis regum posset, n; ille uno exercitu facile imperium orbis obtineret.

C A P T L X.

Comparata disciplina militum nostrorum cum Romanis.

In iustitia in castris veterum.

§. 1. Vetus Lipsius in commendatione disciplinae Romanæ apud eos ait. *Iustitiam, Castitatem, Innocentiam habita se in castris.* Neq; ego negare possim, multa præclare apud eos fuisse. Sed nego vslum legum disciplinæq; multo fuisse nostræ melioræ; quædam sunt exempla integratæ, sed plura nequissimæ, & vigor illæ disciplinæ crebro interpolatus est. De iustitia militum non est quod disputeret; de præsidiis dicitum est: *tibi ius, ubi maxima merces.* Marius negabat in strepitu armorum se leges exaudire potuisse. Castitatem eorum multo minus intelligo, quibus scortationes liberæ erant; Mulieres quidem castris arcebantur Romanorum. Et posteri seruabantur: Frederici primilex est,

Non erit in nostris nobiscum feminæ castris.

Qui reus exirebit, ipsius nudatus abibit.

Turpiter & nasa mutilabitur illa reæctio.

Impuritas etiam maior.

Sed tamen grauius crimen apud Gentiles fuit. Scipio ad Numantiam duo millia scortorum è castris eiecit, sed idem Lipsius mulieres fuisse negat. Quorsum attinebat commendare castitatem, quæ nefando crimen sexum deturpabat?

Innocentia alia nequaquam magnopere commendanda, etiam integra Republica, superest.

§. 2. Nostra itaque non contemnenda videntur, quæ tot habet milites timentes Deum. Sunt enim plurima historiarum monumenta etiam hodierni temporis. Inno centiæ hoc argumentum, quod apud Romanos plurimi occisi ab exercitu duces, id apud nostrates vix audiatur. Ordo nunc quoque non inferior, etiæ forte sumptuosior.

§. 3. Sileges legibus comparamus, non est dubium, quin nostræ sanctiores sint. Si mores moribus, ex legum obseruatione sunt nonnulla, in quibus vincimur, in plerisque vincimus. Quod illi qui laudatores sunt temporis æti, fastidioi præsentium ridebunt. At ego, nisi fallor, cum Deo bono probabo.

LEGES I GIT. V R M I L I T A R E S S V N T.

I.

Ne blasphemient, blasphemos puniant, iurantq; se vbi deliquerint, multam soluturos, anno 1530.

Verum tota militia Germanica descripta est anno 1570. factaque ab Imperatore & principibus constitutiones, quas ordine articulorum seruato in libri calce producunt, ut certo appareat, nobis bonas leges nequaquam deesse, sed interdum legum vslum.

Primum Equites, posteaquam præmissis exercitationibus bene milites suos erudierint, omnesque & singulos qua succinctoris, manicis, sagis, pectoralibus, chirothecis, galeisq; ad munendum, regendumque commodis, quæ binis etiam sclopis minorib; ad manum expeditis instruxerint, cum ijsdem ad recensendum Exercitum eo loco & tempore, quo id à Nobis sacrova Imperio indicatum, constitutumque fuerit, accedunt, vbi post acceptum pro auctoramento Menstrui dimidium, tribus à delectu proximis membris, alijque deinceps consequentibus, fidelem, constantemque operam suam, quoad Nobis Imperioque fuerit necessaria collocanto.

II.

Priusquam Exercitus in expeditionem educatur, in singulis ipsis equos N. & in singulos currus N. Crucigeri dependunt. Suevero profectio exordium pro eo, quo tenentur, sacramento conquistoribus indicanto, & omni quidem die ad quatuor militaria promouento, quanto tamen ad nonnullam capessendam quietem liceat consistere.

III.

Ita prodibunt ad armilistrium, delectum præstolaturi: qui si differatur longius, quod diebus interim pro equo N. crucigeri, præter impensam curruum, superadduntur.

IV.

Et quo illis expeditio sit expeditior, nulla difficultate implicata, omnium locorum, ad quæ diuerterint, Magistratus tolerabile taxam publicis hospitibus constituet, ut hi nimur contenti N. crucigeris pro equite & equo, & N. cruc. pro curru & equis, maius pernoctationis precium, aut non exigant, aut exactiois sua pœnas dent. non minus interim equites nostros modestæ volumus ita esse memores, ut si præ moderatam, & decentem satis mensam nequid amplius desiderent,

V.

Ad initium profectiois Duxtor Exercitus, equitumque Magister turmatum equitatum distribuunt, singulisq; turmis Decurionem aut certum hominem præficiunt, cuius alterutrius nomen in omnibus locis, quacunq; proficiscuntur, edici & adnotari curabunt, ex quo innotescat, si ob illatam vim ab equitibus, vel noxam indigenis depositæ fuerint querebæ, in quem, pro genero delicti, vel corporis supplicio, vel stipendiij diminutione vindicandum sit, ut illi, qui accepit, damnum infectum reddat.

VI.

Equitibus post habitum delectum, mensis vnius stipen-

stipendium repräsentabitur, nempe & N. floreni, id-
que in singulos equos delectum probatis. Item q; pro
curru, impedimentis, decuriae magistro, aliiisque ne-
cessitatibus, ut ex pactis conuentis constat.

VII.

Via cum delectu protinus mensis meritorius in-
choator, triginta dierum decursum complendus: Et, siue
breui, siue longo tempore post, quo desinerent es-
se necessarij, à Nobis sacroue Imperio dimitterentur.

VIII.

A primo delectu, cui quemlibet cum suis paratum
interesse volumus, postuenientibus neque secundus
concedetur, neq; Nos aut Imperium quicquam deb-
ebit, nisi sicut ex illis manifestam moram coniugii
impedimenta creauerit: quod si quispiam con-
scriptorum equitum, plures, quam ipsi præscriptus
aut permisus numerus patiatur, quos nihilominus
æque arq; alios sustentari vellet, adducturus esset, in-
telligatis, nullo Nos sibi nomine obstrictos, nullo
Imperium obligatum fore.

IX.

Si post recensitum exercitum intra vel ante trime-
stre spatium finitum primo alteroue mensē, de quo
perinde dies pauciores pluresq; defluxerint, eos tan-
quam superuacaneos Nos aut Imperium dimisimus
esse, trimestre quidem stipendium integrè illis
persoluerit, computato tamen decestu: cuius è con-
trario peculiaris habenda erit ratio, si tertii mensis
quolibet tempore missio detur.

X.

Quantum quisque à definito iugaliū equorum
numero abfuerit in delectu, tantum ei à commissariis
de pecunia detrahetur. Delectum verò in huius-
modi equis omnem ipsorum erit supplerē, siue fati-
centes vires deficerent, siue fractos vita relinqueret:
ii tamen, qui ab hoste ceciderint, toto mense pro in-
tegris solitibusque censēbuntur, postmodum per a-
lios omni viuō carentes restituendi.

XI.

Si quod belli fatum flagitaret currus equitum, eo
præseruim tempore, quo ipsi sine notabili damno
cauerent, eos libenter submittendo communi nece-
fitati parento.

XII.

Nemo iustratum opprobatumque cursorium e-
quum curui fungat, nisi necessitas postulet, & in id
consensu conscius Magister præstet, ad quem non
nisi permagno rei momento impelletur.

XIII.

Vnusquisq; Magistrorum sub suo vexillo plus mi-
nus 300. ducito, pro arbitrio & moderamine conqui-
sitorum & Dicunt.

XIV.

Magistro Turmē in mensē pro equo probato per
delectum florenus soluerit.

XV.

Singulis quinquagenariis suis præficiatur Decu-
rio, cuius erunt 25. floreni stipendium: Iterum 12. c-
quis vnu adiungatur sarcinarius, & in hunc sex flo-
reni impendantur; Legaro autem 32. signifero 24. bl-
nis tubicinibus singulis, sicut & vni scribz, vni ton-
fori, vni Mensori, singulis 12. supra stipendium, vni
præterea scloporum artifici 12. vni Ehippiorum 6.
vni vngularum 12. supra stipendium, etiam duobus
satellitibus, si præsto fuerint in delectu, singulis 8. ac
tandem vni sacrorum Ministro aut concionatori, si
eius copia fuerit, 24. floreni annumerantur.

XVI.

Etsi Decanis ideo attribuitur, ut equitatum to-
tum, cuiusque Ductores militari disciplina & ordine
informent, quia tamen eiusmodi peculiaum sibi ha-
bent, non nunquam Magistri reseruarunt, ac pro-
inde certis decurionibus caruerunt, quos obserua-

rent equites, ad certa loca & stationes emitendi,
hinc sibi confusione & turbæ extiterunt. Quare
vt hæ imposterum caueantur, curanto Magistri, ut æ-
qualiter sui vexilli Decurionib; distribuāt, eosq; sin-
galos singulis quinquagenariis certis nominib; de-
clarēt, vt singulis decuris cōstare possit, quæ sequi de-
beant, quando cunq; ad quæ cunq; loca seu stationes
mitenda fuerint. XVII.

Quicquid præterea Principes exercitus, equitum-
que Magistri accepint in ordinum Ductores, Equi-
tesque gregarios dispersiendum, nominatim, & bo-
na fide distribuunto, secus si egerint, censuram ex-
aminis, & pœnam subeunto.

XVIII.

Quilibet Decurio vna cum quinquaginta sibi de-
mandatis ex ordine, quo fuerint in libello delectus
adscripti, dum lustratur miles, transiunto.

XIX.

In quibusuis profectionibus, in pabulationibus,
aliasque, vbi necessarium fuerit, curiosè Decuriones
obseruent, quos suæ cure & custodiae commissos ha-
bent, ut hac ratione facilius in postulatos reos inqui-
ri, & animaduerti possit.

XX.

Quoniam longè porrecte series rei militari ex mul-
tis causis oneri sunt, & efficiunt, nulli equitum Ma-
gistro plures equi, quam 12. nulli Nobili plures, quam
6. aut 8. nulli etiam comiti, aut Domino supra decem
duodecim a signior, nisi quis ex his opibus &
authoritate potentior, maiori numero benè instru-
ctus, & ab omni re paratus ad delectum appareret,
cui proinde plures concedere poterunt conquisito-
res.

XXI.

Neque Duces, neque Magistri Equitum ferant, vt
plures in unum ordinem coeuntes prætexto vnius
nomine, sed singuli e loco & ordine, quem in cata-
logo suis nominibus & cognominibus annotatis, e-
quisque adscriptis tenent, ut in delectu transiante, cu-
ranto.

XXII.

Inter hos Equites Dominis, aut Nobilibus, qui
quatuor tantum aut tribus merentur equis, nullo li-
ceat famulo vti, iis verò, qui equos quinq; vel sex du-
cunt, vnius tantummodo copia esto, etiamsi senariū
numerū excederint, duodenarium tamen non atti-
gerint, quem si qui per certe impleuerint, duorum fa-
mularum potestatem habento.

XXIII.

Quius aut Herus, aut N. oīlis, qui sex aut pluri-
bus militat equis, vnum de suis instituto, qui longiori
sclopeto instructus illud peritè in hostē agere pos-
sit, quippe compertū habemus, huiusmodi sclopum
tam è re militari esse, quam ipsi Equitarū plurimum
commodare.

XXIV.

Juxta has constitutiones Princeps exercitus, equi-
tumq; Magistri nullum equitem in numerū cōscri-
ptorum, aut in delectum, cīnsque libellum venire si-
nant, si non ipse Dominus præstō in campo adsit, ne-
que equos sub alieno nomine, quod mentiuntur, &
persona, ad quam non pertinent, transire permittant.

XXV.

Quandoquidem & his temporibus is incessit mos,
vt Nobiles viri quidam, cum suis equos vexillo cui-
quam subiecerint, ipsi metu vna cū uno alteroue cur-
sorio, quem reliquum habere se prætendunt, viuere li-
bere, & nemini subiecti esse velint, quæ res pro eo, q;
huiusmodi homines nulli alteri, quā animo suo, vo-
luntatiq; morem gerant, inæqualitates parere, & quā
rebellione, quā confusione militare disciplinam, ad-
eoq; ipsa prælia turbare solet. Idcirco Magistri nulli
Domino, aut Nobili viro inter suos locū teliq; quant,
qui non peræquè, atq; alii, catalogo adscriptus, & illi-
dem obedientia legibus teneatur alligatus.

Zzz 4

XXVI.

XXVI.

Magistri, quantum fieri poterit, suos Equites à Nobilibus, non gregariis militibus conquerere & colligere studebunt. Porro ijs in dectu ne prolixi ordines, nisi forte solum veterani emeritis, explorataeque virtutis militibus, ita corundem singulariter intercedente Magistro, paucis equi, quo nimurum conquisitori visum fuerit, approbantur.

XXVII.

Singuli Domini, Nobilesque ita suos vestiant, ut à digressa domus & corpora sint à frigore, iniuriisque alij celi immunita, & sclopis sua quoque tegumenta habeant.

XXVIII.

Quilibet item Dominus, aut Nobilis ita suos constituto, ut operam suam addicant ad finem vslq; præfiniti temporis locandam, atque aedē Nobis facroue Imperio, quoad vsls postulauerit, obnoxiam. Ne quis verò ex illis, qui stipendiantur, à Domino suo missione, durante ad huc militia, vel exigito vel elicito, siue sub ineuntis anni principium, siue sub circumstanti extrellum: sed omnes constantes permanento, neque interim, dum manent, auctius stipendum solicitanto, qui autem desertores militie, inuitu Domino, sine missione vel honesta vel caularia discesserint, si deprehensi fuerint, ad supplicium deduntur, si fuga evaferint, publicè periuti proclamantur, quò nomine infames vbiique habebuntur, nec vspiam tolerabuntur.

XXIX.

Nemo Domino petulanter insultet, nemo se refractarium exhibeat: eidem verò sclopum gladiumque intentare, res capitis esto.

XXX.

Nemo quempiam militum seu famulorum auerterat alteri; quod si quis iniquo animo, vel alicuius delicti manifestus discederet a suo Domino, vel dimitteretur, eundem ne alius Dominus aut Nobilis, qui eandem expeditionem sequitur, suscipito, nisi ratum id fuerit priori Domino.

XXXI.

E contrario etiam hi in tractandis famulis suis & modum custodian, & æquum colant: Secus si actum fuerit, accensis vtrinque per dissidia & querelas animis, in eam rem Magistri Equitum, aut Ducus exercitus erit, diligenter inquirere, qui si nec ipsi item compone potuerint, reiencia ea erit ad arbitrium tribuni Militum, qui audita vtraque parte, & expensa pro veritate & æquitate, causam astimabit.

XXXII.

Nemo Ductorum, aut Magistrorum vnum, pluresque equites Sacramento absoluat, aut discedendi potestatem faciat, insciens & non volente Archistratego, neque nouos aduenientes equites suscipere, vexillisque submittere audeat.

XXXIII.

Si qui vnum aut plures de equitatu agrescerent, vel etiam in honestis negotijs Ductoris sui mandato suscepit ab hoste captiuu ducerentur, ijs quot mensibus, dum campos tenet exercitus, pro lanis & integris habebuntur, sed & eorum equi & armatura quavis lustratione producentur.

XXXIV.

Sic uide equitibus, equus aut famulus ab hoste cederit, vel alio belli manifesto in fortunio caducus interierit, is, nisi substitut alium intra vnum, vel summum duos menses, posteaquam resciuerit commissarius, de amissio stipendum deinceps ne expeditato.

XXXV.

Nemo, qui & fidem Sacramenti, quo se Nobis & S. Imperio adstrinxit, & suum honorem tueri voler,

vel in armilustrio vel extra illud, vllum equitem, eum, armaturam, aliaque bello necessaria ab altero accipiat, vel alteri det mutuo, verum singuli ex omni parte diligenter se, & sufficienter muniant ipsos, parati prodire & iniire vigilias ijsdem armis, quibuscum ad lustrationem comparuerunt. Huius autem constitutionis quicunque impavidus aut negligens fuerit, stipendio multator.

XXXVI.

Nulli, exceptis Magistri equitum 12. & Signiferi 6. equis, præter hos excubitus immunitas detur.

XXXVII.

Ductores & Magistri equitum diligenter animo & cura serua in id incumbant, in disponendis agminibus, ut equites, iuxta dectus libellum, & equos, & omnem apparatum perfectum, expletumq; suis numeris & partibus circuū vexilla exhibeant.

XXXVIII.

Ductores & Magistri equitum, quotiescumque ad eos Commissarii venerint, vexilla preparatim singula inspecturi, vnum ab altero seorsim proponi, & singularium numerum inita patiuntur. quod si tum in aliquo vexillo notabilis, aut in numero suspectus occurrerit defectus, anquirendum erit in equires, tum ut reiatio, & origo defectus constet, tum ut impoterum necessaria cura adhibeatur, ne qua fraude facta vel per exiguum impunitionem persoluto à Nobis numero Nos aut Imperium frustremur. Quocirca & volumus Ductores cum Magistris equitum omnibus lustrationibus interesse, & semper adesse conqueritoribus, qua possunt ope, subsidio, & adiumento, quo non solum illi res sibi mandata ritè exequantur, sed & Nobis Imperio que fideliterque constanterque seruiatur.

XXXIX.

Dux, & quos subiectos habet, Magistri equitum, Ordinum Ductores, & Equites obseruant Nos in primis, supremūq; à nobis constitutum Legatum, militumque Tribunum, tum deinde sibi praeposta Capita, quorum nutum ad omnes causas eventusque rerum fide debita, & obedientia præstolantur, parati diu nocteque, plenis aut semiplenis vexillis turmisque, quaque vniuersim, quaque sigillatim, prout res ipsa, vel nostrum nostrique Legati mandat ut exigit, inferre se campo, locari in præsidis, agere excubias, pabulationes, deducções, insuper circa superiorum licentiam neque cum vexillis, turmis, aliterque ex ordine migrant aut castris, neque impedimenta villa dimittant, neque etiam in usus gradum cum hoste conferant, verum singulibidem persistunto, quò loci ab Archistratego, aut Ductore seu Magistro suo diriguntur, quibus proinde omnibus locis & temporibus, pro eo, quod veros milites decet, quodque ijs Ducibus & Capitibus suis ini, tum etiam vi harum constitutionum debent, morem gerunto.

XL.

Dictus item Militum Praefectus, eiusque Magistri equitum, ordinum Ductores, atque Equites, quantum curæ gerunt tum de generis sui, ordinisq; Equitum dignitate sustinenda, tum & de fide, qua se Nobis & Imperio adstrinxerunt, reddenda, tantum etiam faciunt, ut antiquis laudatim Equestre ius summo studio & diligentia constitutatur, firmetur, proponatur, cui tanquam perfecta Justitia regulæ subiiciant se omnes, ac parent, atque etiam iudicia & penas ferant delictorum, iuxta hasce constitutiones, Decreta Cæsarea, & laudabilem ad nos translatam bellum consueitudinem.

XL I.

Nos D. G. Romanorum Imperator pro Cæsarea potestate, & Maiestate, tum ex autoritate officij nostri,

stri, tum consensu electorum Principum, generalium statuum, absentium consiliariorum, Legatorumque volumus ista equestris iura iam inde antiquitus magna cum laude usurpata, in pristinum vigorem restitu, & conferuari, confirmantes insuper, & consulto præcipientes, vt, quicquid intra fines imperij, vel extra sub exterorum Dynastacum dominio, ritè legiti meque, iuxta sanctas constitutiones, non solum à Nobis, Imp. Roman. in aula nostra, in expeditionibus & præsidis nostris, verum etiam per totū imperium, perque omnes ditiones nostras hereditarias ratum, firmum, & perpetuum habeatur, irrefragabiliter pro se quendam, perficiendumque.

XLII.

Omnia, quæ pro iudicio equestri vbiq; locorum, quod adiutq; durauerit expeditio, tractabuntur & decernentur, libro seu volumini, quod belli Acta referuntur, commendator, vnde, posteaquam bellum sibi finem inueniret, bina exempla describantur, vel Tribuni militum, si is præfuerit, vel Duci sigillo munienda.

XLIII.

Et quoniam aliquot abhinc annis in germanicas copias irrepserunt inobedientiæ, & confusiones variæ, atq; liberior quedam efferiorq; viuendi agentiæ, ratio, quam à Maioribus non hauerunt, quippe qui præ ceteris nationibus & virtutis & abitatis palam tulerunt, & disciplina militaris obseruantia in primis clarifuerunt) ideò, vt posthac non solum ab his malis præcaueatur, sed & Christiana Pietas, Bonus ordo, Justitia & obedientia, quibus hominum salus & incolumenta nititur, pristinum vigorem & indies maius in incrementum recipiant, Equites omnem deinceps vitæ licetiam franco rationis rectæ coercerent, sed in primis à blasphemis se, contemptuque diuinæ verbæ abstinentio, neque cuiquam molestiam aut vim inferunt, neque etiam cum impudicis mulieribus se aut castra sequentibus ullum commercium hantio; si quæ tamen foeminae adfuerint turpis notæ expertes, quarum honesta opera tum ad ægrotorum ministerium, tum lotiones, aliaq; citra iacturam honestatis conductitur & usurpatur, ea cum consensu Ductorum tolerari poterunt.

XLIV.

In id etiam Duces, Magistri, Præfecti, pro ea cura, quæ proprium honorem defendere, & fidem datum liberare sollicitantur, diligentissime in cumbuento, vt in primis ipsi vitæ piæ christianeque instituenda studiosi, tum & acres iustitiae, pauperumq; defensores, potius exempla & incitamenta præbeant suis equitibus ad imitandum bonum, quam vt ad malum eos moribus suis inuenient.

XLV.

Et Domini & Nobiles qui quis vna cum suis diebus Dominicis, & alias quotiescumq; ad id signum dabitur bennecina, vocati in concionem veniunto, diuinoq; officio interfunto. Quod si quis interim in comeditionibus, tabernis, aliiq; leuitatis nota suscepit locis deprehenderetur, pœna afficitur, eo tamen discrimine, vt serius compedibus illigatus attineatur carcere, nisi pro ratione delicti videatur alias puniendi modus; Dominus vero si fuerit, postulatus à Magistro suo, aut Ductore, dicit acriter castigetur primus, tum deinde, si parum emendationis aut nihil ostenderit, castorum Præfecto iudicii sifatur reus, ad extremum etiam interminando illi equestris iura, quorum uno ac perpetuo tenore, siquidem per manifestam improbitatem sceleribus & flagitiis vitam deinceps impensis, eslet ad statuendum aliis exemplum exauthoratione puniendus.

XLVI.

Præterea si harum constitutionum nemo Præfectorum in non, dum sacra peraguntur, & cōcio ha-

betur, vinum, cereuism, aut simile quid præmat, diuendatq;.

XLVII.

Grauis item in publice blasphemætes animaduersione esto, & omnes, qui factum Dei nomen deliberata voluntate violauerint, cum ignominia morte multantur.

XLVIII.

Cum turpis ebriositas apud Germanos, præfertim bellis, adeo inuaherit, vt bellum more comptonandi nihil sibi prius, nihilq; potius ducant, quo proinde vitio gens tota non solum se in contemptum apud alios, & infamiam adducit, sed & parum felices remilitari, victoræq; successus conciliare solent, idcirco Ducibus, Magistris, Præfectis, Dominis, Nobilibus, & Equitibus iuxta cōstitutiones has nostras seriò demandamus, vt & ipsi hanc animæ labem eluerit, ebrietatisque modum apponere fatigant, & in primis famulos suos huic vitio affines esse ne patientur.

XLIX.

Si quis ex iis, qui in officiis sunt, ebrietati notatur visque adeò deditus, vt officium suum curare & explore quantum satis est, non posset, ei per castorum Præfectum, & Duceum suum minus eripitor, & alteri digniori, qui magis sobrius sit, delegator. His autem neq; quisquam lese opponito, sicutq; quisquam illius causæ patrocinium defensionemque inscipito, ita vetante hac constitutione, & proprio, cuiusq; quo teneatur, Sacramento.

L.

A castorum Præfecto, Duce, & Judicio Equestri in omni delicto, quod à Dominis, Nobilibus, famulis summis seu in finis viris commissum fuerit accusatio dignum, nomen ebrietatis ad facti excusationem, pœnæ reuelationem nec affertor, nec approbator, imò hoc acrius & grauius iudicium pronunciator, pœnaque duplicita reus condemnator.

LI.

Qui ex ebrietate imprudens, aut temulento sapore profligatus, periculum ab hoste impendens neglexit, supplicium dato.

LII.

Si qui de equitatu seu equitū famulitio vñq; adeò se vino ingurgitarent, vt rationis impotes deprehenderentur, è vestigio carceri & vinculis mancipentur, neque absque consensu Duci aut Magistri sui solvantur. His verò etiam arbitriatum esto, eisdem re cognita punire, & pœnam refugientes equestris iudicio relinquere.

LIII.

Quicunque castorum Præfecto, Tribunoque militum manus armata iniecerint, aut quoquis alio modo se Duci suis, Magistris, vigiliarum præfactis, ordinum Ductoribus, præfertim in rebus, quas ipsi ex officio in iunctu sunt, opposuerint, iij iuxta decreta iuris equestris, supplicio corporis, iactura honorum & bonorum luunto.

XIV.

Qui siue contemptu siue contumelioso verbo superiorum authoritatem contemnerat, equestris iudicio sifetur, pro re egrauitate puniendus.

L V.

Qui contra Archistratægum aliosque superiores si bi constitutos seditionem concuerit, arcessitus iudicio capitis pœnas expendito.

L VI.

In castris, tum quoad conuocatiōnes & denuntiationes, tum quoad in dicta & interdicta, omnes se ad iustitiae, & castrensis disciplina rationes, prout debent, accommodanto & fingunto.

L VII.

Nemo iustitiae executoribus, vt Præfectis rerum capitalium, seditionū quæsitoribus, eorūq; Administris, aut Adiunctis quoq; titulo insignis, vel manum inferat, vel per vim seu per imprudentiam aduer-

ueretur, vel vllum impedimentum objiciat, quo minus suum munus exequatur: quin potius eosdem contrà violatores tueri, & ab omni iniuria & viasse-
re omnes admittuntur, omnia intelligendo sub po-
na capit.

L VIII.

Si quis equitum in castris, aut alibi, quicquam in-
audierit, intellexeritque, quod nobis, sacro imperio,
militiae, aut nostris, aut imperij prouinciis, populis-
que damno, aut impedimento esse posset, aut suspe-
ctos viderit, scieritque, continuo magistro suo equi-
tum, aut si grauitas negotij ita postulet, ducipisci in-
dicabit. Quod si vnu, alteru id non fecerint, ille,
illue, re compertâ, vti auctores culpæ, capite aut for-
tunis, sine venia luent.

L IX.

Et ordinum structores, & gregarij Equites dili-
genter curanto, vt agmina recto & perpetuo ordine
profiscantur, nemo ante vexilla voliter aut vase-
tur, sed in primis ne quis se impedimet aut curribus
immissiceat, aut maturius exiens castris suum anteuer-
tat vexillum. Sic enim bonus eques astimare debet,
qui æqui amans & honesti videri cupit, non solam ad
se, veru etiam ad commilitones suos spectare, vt nō
alio loco, quam ad suum, cuieat adlectus, vexillum
præfens compareat, ac proinde caueat, tum per se,
tum per suos famulos vaga equitatione disjici ordinem,
a quo nullo modo, nulla de causa inscio Du-
ce vel Magistro discedendum erit. Secus si fiat, poena
incurratur, pro arbitrio Tribuni, vel penes iudicium
equestrum.

L X.

Nemo quoq; citrâ licentiam à Nobis, Legato nô-
stro, eiusque subordinatis Ductoriis & officialibus
acceptam vno plurisue equis à castris, vexilloue dis-
cedat; aut pabulatum egressus non emaneat. Se-
cūs qui fecerit, pro iudicio Marischalci & Duci, atq;
etiam tenore Juris Equestris multator.

L XI.

Qui stationem suam in campo citra consensum &
veniam Duci deseruerit, præter equestrum iudicium,
quod Marischalci in ipsum tanquam perfugam &
desertorem pronuntiabit, liberam quoque omnibus
equorum, armorum, rerum denique omnium, quas
penes se habuerit, direptionem sustineto.

L XII.

Quisquis ad hostes defecerit, turpi transfigii nota
infamia à Marischalco & Equestris iudicio publice
proclamator & declarator.

L XIII.

Qui relicto vexillo vel occultam vel apertam fu-
gam molitus fuerit, ignominia & morte multator: si
quis vero alias fugientem eodem & loci & temporis
vestigio represserit sclopum vel ense, id ei ne criminis
detur, quin potius merito loco habeatur.

L XIV.

Absque Imperatoris Licentia neq; Tubicinem ad
hostem ableganto, neque ab eo missum recipiunto,
neque vlo siue negotiorum, siue sermonis, siue litterarum
commercialium cum illo communicanto. Si quis
vero ab hoste nuntii vel litterarum aliquid acce-
perit, rem suum Ductotem Magistrumque ne celato,
sed protinus per illum litteras clausas, & tectas, nul-
lique cognitas ad Imperatorem deferri curato.

L XV.

Nemini, qui hostium partes sequitur, vir sit aut fœ-
mina, iuuenis aut senex, per excubias siue ingressus in
castra, siue egressus inde pateat liber, quin, si note-
tur, ab excubitoribus intercipiatur, & ad quempiam
ex Duciis, aut supremum exercitus Principem ad-
ducatur.

L XVI.

Nemo in profectionibus & stationibus, nemo e-

rectis iam & volitantibus bono ordine vexillis, ne-
mo etiam apud collocatas exubias in alterum ma-
nus armatas intendit, aut pugnam singularem cum
quopiam gerit. Facti reus protinus ab ordinum du-
ctoribus præsentibus Marischalco captiuus tradatur,
aut carcere mancipetur, mox iudicio sistendus, & ca-
pite poena daturus.

L XVII.

Nemò quenquam intrae extrae castra, scloplo, ali-
isque lethiferis armis à tergo aggrediatur, inuadatur:
nemo alterum ad equestrum duellum prouocato, alia-
ue ratione violato, sub poena Equestris iure consti-
tuta.

L XVIII.

Qui alterum in tentorio suo, vel hospitio petulan-
ti audacia obruerit, & violauerit, suminam poenam,
& equestris iudicii rigorem incurrito.

L XIX.

Qui equos aut iumenta diripuerit aratris, qui que
molendina, furnos, & similia in vsum communem
reip. stræta, siue amicorum ea fuerint, siue inimico-
rum, destruxerint aut confrengerint sine licentia, qui-
que vina, fruges, aut farinam effuderint, perdidierint,
aliudue damnum ad libidinem intulerint, corpore
multant.

L XX.

Omnis caueant decrepitæ iam ætatis homines,
sacerdotes, concionatores, fœminæque, quando in-
ermes inueniuntur, sicut & infantes neci dare, sub
poena capitis.

L XXI.

Nullus priuatus aduersus alterum, nulla natio
qualisunque aut cohors militum, siue peditum, siue
equitum, contra aliam vel conspirato, vel turbas cie-
to, vel gentem suam implorato, sub poena capitis.

L XXII.

Nemo sclopum exonerando, cantus, clamoresq;
tollendo, aliisque modis excubias inquietas reddat,
qui fecerit, impunè ne ferat.

L XXIII.

Nemo simulantes antiquas, & inuerterata odia ge-
rat tam in campo, quam in præsidio, neque vltionem
attentet, sed si qua ipsi cum alio litigio sa ratio inter-
cedat, eam vel differat, vltque dum militia finis im-
ponatur, vel per Marischalcum aut Officiales com-
poni curet, vel iure communi definiri. Secus qui fe-
cerit, pro æquo & iusto puniatur.

L XXIV.

Si qui conceptis iris inter se concurrent, & cer-
tamen capescerent, spectatores, qui præsentes ade-
runt, turbas compescerunt, & animos dissidentes re-
ducta pace committuntu: quam deinceps, quoadus-
que durauerit expeditio, constanter pars vtraque re-
conciliata, lubenterq; tueatur.

L XXV.

Nemo suum officium, & partes in habendis excu-
biis prætereat, aut agere recusat, neque maturius sta-
tione decedat, quam inde ducatur, quin imo, quo
statuetur loco, immotus persistat: qui vero legem
hanc neglexerit, postulatus ad campi Praefectum,
Ducem, Magistrumque suum, nisi de negligentia sua
satis purgare se valuerit, equestris iudicij sententiam
ferto, & sine stipendio, honestaque missione exau-
ctorator, aut aliaratione prout res exiget, punitor.

L XXVI.

Singuli cum armatura & armis sibi lustratione ex-
ercitus destinatis ad excubandum prodeunto, neque
quisquam, extra singularem coniugii causam, qua di-
urnis excubib; qua vigiliis nocturnis equo suo de-
scendit. Secus qui egerit, equum, armaturamque
suam campi Reætori cedet multam, cum Praefecto
vigilarum ex æquo dimidiandam, vltérius interim
re cognita puniendus.

L XXVII.

LXXVII.

In excubii nemo ad arma sine causa conclamato, sed quisque munus suum excubandi quam diligenter obit, ut ne quid inde Imperatori, aut exercitu incommode existat: Qui vero quippiam in hoc munere incuria sua neglexerit, coram Marischalco, & Equestri iudicio se se purgato.

LXXVIII.

Qui usque adeo ebrios iniurierit vigilias, ut neque munus vigilandi, quantum satis est, apte sustinere, neque tesseram edere possit, decreto Marischalci, & Ducis sui vel Juris Equestris plegetatur.

LXXIX.

Nemo suspectas Personas aut hospitio excipiat, aut secum commorari patiatur, sed eodem pro eo, quo quisque tenetur, Sacramento ad Principem exercitus, vel eius Centuriones deferto.

LXXX.

Si quis modum circumueniendi hostem, aut alienos praeueniendi animaduertet, vel sicut ratio & consilium suu attenderi hostis, siue damni praeveniendi occurreret, is secreto ad Imperatorem, seu Marischalcum, seu Duceum suum referto, magnam inde, debitamque gratiam collecturus.

LXXXI.

Nemo incendium offerendo pecunias extorqueat, neque castra aut alia flammis depopuletur, nisi de mandato Imperatoris.

LXXXII.

Si praelio decertandum, aliae ratione cum hoste configendum foret, quisque loco suo, quem mandato superiorum occupat, persistat, neque inde circa eorundem voluntatem decedat sub infamia periculi: At licet interim commitentes ex alia parte victores existenter, ille tamen, qui huiusmodi obedientia iussa peregerit, in aequali pretio habebitur cum iis, qui alia ratione morem gerentes ad ipsius victoriae patrationem opem suam contulerunt. Id enim spectare debemus, ut obedientia tanquam fundamentum cuiuscunque bona gubernationis ex omni parte stabilis sit, & è contrario inobedientia omnis eliminetur.

LXXXIII.

Quamvis bono Deo & victoria ab hoste contingere, nihilominus nullus absque venia, vel spe prædicta, vel persequendi hostis feruore abreptus, ordinem aut vexillum deserit, sed constantes in ordine singuli se ad nutum superiorum accommodant sub periculo vel infamia contrahendæ, vel fidei temerandæ, ne qua confusione aut inobedientia partis nostræ verius hostis in totum exercitum damnum aut incommode refundat.

LXXXIV.

Nemo alteri, quam ipse ceperit, vel iure sibi acquiescerit prædam seu per vim, seu alia ratione eripiat: Lites vero & discordias, quæ ex illa causa oriuntur, per Duceum aut Magistrum suum, aut à Marischalco, iudicio equestri discerni componi, curant.

LXXXV.

Nemo anno non stratores intra extaue castra spoliato, aut manus iis infeato, nemo quoque in locum annona irruito, aut ibidem per vim quicquam deripito. Facti reus carcere constringitor, & per Marischallum seu Jus Equestræ, corporis & fortunæ bonis, prout delictum exiget, punitor.

LXXXVI.

Nemo castris egredens maturius commeatum coemendo præcipiat alii, sed eiusdem liberam in castris venditionem præstolantur.

LXXXVII.

Si quid pecorum, alterius siue commeatus hostibus

adimeretur, totum id sine venia Marischalci aut Ducis sui nemo auerat alio, sed in ipsis castris tolerabili pretio diuendat; de quo si litigium oriretur, ad eundem Marischalcum ut Arbitrum recurrentum erit.

LXXXVIII.

Quisquis ex prædicto iam Equitatu, sine in castris, sine aliis functionibus aduerteret quippiam, quod Nobis, Imperio, reique militari, vel Nobis, Imperio, subiectis ditinibus in commodo impedimentoum futurum esset, aut sicut de suspectis hominibus constaret, id omne citra moram Magistro Ducie suo, quin imo, si grauius momentum ac pondus res haberet, ipsi exercitus Principi patefaciendum curato. De quoquaque vero innotierit, hoc non fecisse, tanquam author culpæ, sine gratia bonis fortunæ & ipso corpore punitor.

LXXXIX.

Quod si Nos Romanorum Imperator, aut nostri Duxi & premus exercitus, Legatusque, vni pluribusque Personis, Ciiatibus, oppidis, Pagis, viciis, Domibus, & aliis bonis comitatum, commeatum, saluam guardiam, immunitates donaremus, aliasque gratias impertiremus, nostri Equites neque per se, neque alij eorum nomine priuilegia huiusmodi vlatentus impugnare aut labefactare ne attentanto.

XC.

Nullum ex iis, qui Nobis, Imperio, subditi sunt aut affines, qualecumq; ij fuerint, grauanto, nulli tributum, aut exactionem imponunto, neque expilationibus, modisque similibus cupiam nocento, siue ineunte siue exente expeditione sua, siue alias quæ transitum habent, vel vbi statua ponunt, contra vero iustissimum omnibus & singulis, quod debent, persolunto. Similiter illis publici Hospites æquam in pretiis rerum exigendis vicem exhibent. Cum vero in campis contra hostem & in procinctu futuri sunt, liberalioris eis pabuli copia esto.

XCI.

Si quando imperata suo tempore stipendiaria pecunia, ipsis hospitum & vulgi sumptibus viuendum esset, pro a quo & decoro se se gerinto, hospitibus suis, & tenuioris fortunæ hominibus, quantum fieri potest, parcunto, acceptorum diligentem rationem attestacionibus per syngraphas factis & datis habento, sibique tantum de stipendio detrahi postmodum permittunto.

XCII.

E contrario pauperibus pro damnis ob equitum, pedumque transitus per nostrum, & sacri imperij, quæstorem ordinarium soluerunt.

XCIII.

Castris in regione hostium, si tamen illa fundus imperii foret, metatis, nemo egrediatur ad egenos expilationibus, exactionibus, aliisque iniuriis vexandos, neque hoc quicquam à seruis suis committi patiatur, qui potius impensa cura eodem obseruet, & diligent circumspetione curet, non tantum, ut ne quid alienum iniqua ratione castris inferant, verum etiam vt, quod ad commearum pabulumque attiner, taxam, Modum, & ordinationem, quam ipsis castrorum Praefectus & Marechallus omni tempore prescripturi sunt, iuxta præstitionem a se furamentum sequantur. Et si qua inde querendi causa oriretur, Magistri subditi egredibus damnum restituunt pecunia de stipendio illatoribus damni subtrahenda: Insuper & Nobiles Domini famulos suos, vbi cognita causa inuerterint culpæ reos, ad restitutionem faciendam adiungo: quin etiam rei in iudicium vocant, & veluti prædatores puniuntur.

XCIV.

Quod si divini Numinis præsenti ope, Princeps

ceps hostilis exercitus, aut Ductores ab Equitib⁹ nostris caperentur, eiusmodi Personæ vel Nōbis, vel ducentro præsententur, vel in eius, qui hoc sibi munus commissum geret, manus tradantur, non absq; lauti præmij & debiti largitione.

XCV.

Sin verò præter iam dictas Ductum, Ductorumq; personas captiæ fierent alia, arbitrarium quidem esto ei, qui capit illas, sibique subiicit, exactionibus, & modis militari vñi receptis tractare, tamen etiam de singulis captiis iudicium Archistratego fiat, neque quisquam ex illis sine huius consensu liber dimittatur.

XCVI.

Et si quid ciuitatum, arcium, vicorum, ditionum & nationum bello deuincere, totum id vñi cum suis tormentis bellicis, munitionibus, & collecto cōmeatu, oratione in nostram cedito potestatem, & ad Imperium, non aliò auersum referatur. Deinde huiusmodi ciuitates deuictæ, & arcæ, vici, regiones gentesque subiugatae, posteaquam præstito & accepto à nobis homagio in nostram tutelam fuerint receptæ, reliquæ omnem earum substantiam, quæ aliquin militari more præda foret, immunem ab omni iniuria & exactione, volumus, & vt nemo inuolare auit, præcauemus.

XCVII.

Cum equites pedisque ortu & gente diuersi in vnum confluant exercitum, vt proinde, quas proliue est tanta varietate oris & excitari, etiam leibus de causis, lites & discordiæ caueantur, nullo pacto nationes peregrinae se mutuò lacessere verbis, factis, moribus, aut contumeliosis dictis proficindere, aut ad disputandum prouocare prodireque attentent; Verum tamen si vni laetiæ in alteram iusta competere actio videretur, pro Magistratu ordinario, & consueto Juris Militaris more ea constituenda & persequenda erit.

XCVIII.

Si à quopiam aut pluribus de equitatu contra cōstitutiones hæc peccaretur, aut alio pacto aduersus leges, moresq; militares, etiam honorem proprium, fidemq; datum committeretur, ij pro iudicio castorum Praefeti, Ductum, Magistrorumq;, vel ex decreto & more Juris Equestris, supplicio corporis, aut infamia, aut bonorum iactura, prout delicti ratio postulauerit, pœnas auferent.

XCVIX.

Et si huic equitatu decesserit ordinarius, aut præfens non adcesset Marescallus, ac proinde ab ipso legitimum equestre iudicium agi non posset, occurrentibus tamen causis capitalibus, alisque facinoribus, quæ culpæ affinia pœnae moram dilationemque non patentur, ipse interim Archistrategus vindicandæ iniquitatibus sibi sumit, conuocatisque Magistris sequitum, Legatis, vexilliferis, atq; etiam, si opus fuerit, aliquot de centurionibus, corundem interpolito iudicio, secundum has constitutiones, & tenore iurum equestrium, non minus acrem se reis iudicem, vindicansque maleficiorum præbeto.

C.

Etiam inter Germanos equites, quanquam pauciora, pluraq; vexilla habituri, & cerro Marescalli carituri sint, quælitores nihilominus rerum capitalium constituantur, quos malorum vindices experiantur, siue dum in profectionibus castra sequuntur, siue quum in præficiis collocantur, vi huius constitutionis, quam detrectare nulli ex illis fas esto.

C I.

Si quis vñus aut plures accepto à Magistro Aucto-ramento in numero, dum miles lustratur, præsentes non essent, sed vel ante vel post lustrationem, non-

dum castrensi ratione constitutâ, vix prehensis rece-derent armis, aut in alterius militiam adscribi se curarent, ij pro eo quod æquum est, postulati ad equestre iudicium comparento, factum suum diluunto. Et si quis refractorius emaneret, nihilominus data in ip- sum actione, & causâ cognita, tanquam de præsenti iudicium & sententia pronuntiatur.

C II.

Si quis tum in hac expeditione, tum in aliis extra spatiæ imperij sub alienis Dynastis, vel error, vel lis honoris causa suscepit, dum munia militaria obiue- runt, inter Germanos remansisset, quam iudicio e-questri prosequi placeret, veniensque accusator ius contrâ aduersariam partem in exercitu nostro com- morantem petret, id ipsum ei redditor, & qui accu- satur, legitimè in iudicium accepitus respondet. Interim & ille, qui causam agit, Marescalli & Princi- pi Militiæ se obstringet idonea cautela præstandi omnia, quæ oportet, in huiusmodi negotio, donec per trajectetur, & iure absoluatur.

C III.

Per omnia hæc dicti Duces, Magistri, & Equites se gerunt, prout probatae virtutis & bonæ fidei mi- lites decet.

C IV.

Præterea iam commemoratus Dux subordinatis sibi Magistris, & equitibus non modo præfens ipse adesse & adhædere debebit, sed etiam neque legatum constitutere suo loco, neque vicarias alteri partes de- mandare audebit, prout hæc ipsa, seu ordinis eque- stris persona, dignitatis sue memor, ritè perficiendi, & de iisdem interrogatus aperte respondendi modum tenebit.

C V.

Potò prædictus equitatus in singulos menses, vel quoties id peritum fuerit, lustrationem sui admitti- to, quam stipendiiorum collatio subsequatur, quæ tamen, si imparata pecunia, non semper & continuò exumente mensem sequeretur, mora huiusc patien- tes, pro eo, quod faciunt iusti milites, partes munera sui fideliter interim obeant, non intermitendo ex- cubias, non profectiones detrectando.

C VI.

Hæ quoque constitutiones atque hi articuli prima lustratione publice in patenti campo, sub erectis ve- xillis gregariis equitibus prælegentur.

C VII.

Hæ etiam constitutionum & legum prædictio ad equites, vt facilius secundum illas recentiore memo- ria dirigere & tractare se se neint, quotiescumq; de- incepit militantium numerus inibit, semper in cir- culo iterator.

C VIII.

Par modo siquies, posteaquam in expedito fuerit exercitus, equites accederent, & authoramento ac- cepro in militiam eandem adscriberentur, ad easdem has leges obseruandas tenebuntur, non securus, quam si à principio authorati contraxissent.

C IX.

In colligendo milite cauti sunt & prouidi Magistri, ne qua leuis ingenio, turpi criminis, aut infamiae notæ insignita perlonia suis equitibus se in misceat, tū vt co longius omne periculum rebellionis, confu- sionis, & seditionum abstat ab exercitu, tum etiam quod milites honesti & ingenui degere quietius, & suis munii facilius vacare possint. Siqui verò huiusmodi inter vexilla latentes innotescerent, maleficij no- mine, quando id & vbi cunque contra fas patraue- rint, iudicio equestri sententur, & pro ratione & mo- do delicti, vel ab exercitu exterminabuntur, vel alia pœna multabuntur.

C X.

CXX.

Si porrò inter conscriptos milites deprehendetur, vel publicus Dei, diuinique verbi contemptor & blasphemator, vel notoriū virgininū & feminarū; violator, vel qui se iniusti homicidij crimine alligasset, aut perfidi transfigij, alteriusq; facti, quod alienū indignumq; sit viro nobili, dedecore infamasset, is coagutus & cōuictus pro iudicio equestri puniatur.

CXXI.

Ad extreum in his articulis si hac vice Nos præteriasset aliquid, aut prætermisū esset, quod ab equitibus obseruari cum ipse decorēti, tum mos, institutumq; maiorū postulat, ad id perinde, ac si exprelē positum foret, sequendum obseruandumq; tenētor omnes, & prævaricatores puniuntur.

DE CONSTITUTIONE JVRIS EQVITYM.

I.

Primum omnes Duces, & equitum Magistri, ordinū Ductores, Domini, Nobiles vna cum aliis cōmilitonib; equitibus, ad explicatas constitutiones, quib; ordine articuli iuris equestris, & disciplinæ militaris à Nobis Rom. Imperatore, ab Electorib; Principib; & generalibus imperij statib; compositi & sancti comprehenduntur, conscribantur, & sūcipientur.

II.

Cum ergo conuentum fuerit, Archistrategus noster quippe qui Romani Imperatoris imperiis, exercitum prima cura sibi regendum ducit, omnē equitatum, nisi fortē maior eius multitudine in partes dissecāda videretur, in vnum cōuocari curato, tum ipse, vna cum Mareschallo & iis, qui in majorib; officiis sunt, eundem in circum adito, præferente interim denudatum ensem faciale, vbi dato buccinē signo, ad equites palam sermonem in primis gratum, quod in Bonum nostrum, imperiis, commodum vñque adeō suam operam liberali animo obtulerint, tum cetera perbe- nignum in hanc sententiam habeto.

III.

Quandoquidem obedientia & bona gubernatiō tum ipsi Deo per quam grata, tum nobis adeo salutaris sit & utilis, vt sibi Germani Maiores nostri semper in eam vigilansissimo animo incumbēdū duxerint, velle proinde se nomine nostro, imperi, etiā suo monitos omnes, vt disciplinam & obediētiam amplecti, iura & iudicia sequi, Christianam colere charitatem, mores honestos, & nobilis dignos induere, hoc est pie- tatis in Deum studiosos, & vite honestati amantes esse, atq; ē contrario facinora, quæ similiora sint ho- mini Ethnico rudi, & viro ignobili, quam equiti nobili sanguine claro, & christiana fide imburo, deu- itare & penitus fugere velint.

IV.

Et quid reūtius hæc obseruari & certius possint, ipsi- sism Nostras & imperij prælegi volumus constitutions, quibus articuli antiquissimi & laudatissimi equestris iuris comprehendantur, quod Nos & Imperium in pristinum vigorē reuocari, stabiliri, & in rem gloriamq; nationis Germanicæ exerceri iussimus, atque ita prisco more merebunt.

V.

Nec dubium esse, quin hæc ipsa pro ingenuitate Germanorum equitum æqui boni, facturi, neq; tā- tum libenti & lato animo accepturi sint, sed eadem effēcta datur. His ita premissis articulorū prælectio subiungatur.

VI.

Qua peracta, iteratò Archistrategus eosdē exhortator, vti, qua decet sinceritate, & Principes, & comites, & magnates, & Nobiles gregarii, equites, cuiuscunq; status & quantacumq; atate sint, alti seu humiles, adolescentes, reverente, velint, prout debent, omnes prælectis accommodare sese, fideliter obedienterq; parere, atq; in fide manere datā Ducibus suis, Impe-

ratori Romano, Imperio, Legato nostro, eiusq; sub- ordinatis officialibus, sive latē teneant campos, sive in præsidii versentur, tam de nocte, quam die, pro vi- rili quicq; portione sua, & pro more maiorum, sperto etiam periculo fortunarum & capitū sui, prodigi vi- tæ, negligentes bonorum suorum: neq; hac fide libera- ri se putent, priusquam isthac solvatur militia (nisi morte interuenient, aut aliis grauibus & iustis causis intercedentibus) veruntamen animum & mōres in- genuo Germano equite dignos gerant, eum reūtū- que tueantur, rem totam militari feruenti prece præ- potenti Numini commendent, ac demum se omni culpa, flagitio, flagitiisq; poena immunes præstent. Ad extreum hortationis sua petet ab illis Archistrategus, vt iuxta veterem consuetudinem, hoc sacramen- to se obligent, erectisq; omnes manibus in has leges, & in omnia præstāda, que his legibus continentur, iu- rare velint.

VII.

Lectis bellī legibus & articulis, dictoq; sacramen- to, dux bellī ordines legionum constituet, & equiti- bus eos qui præcipios magistratus habitui sunt, in- dicabit.

VIII.

Primum de Fecialis manu sumptum ensem Mareschallo tradito, eiq; curam Justitiae, seu Equestris & Reūtis, ad tuendum bonos & morigeros, ē contraria etiam puniendum malos & reos, serio inculcando, q; com- muni omnium voce præstitū iuramentum, demandaro.

IX.

Deinde Archistrategus reliquas personas in maio- ribus aliis officiis cōstitutas nominato, itaq; simul diligenter iuxta ac fidelem munerum suorum curatio- nem, quæ præstō iuramento respondeat, cōmenda- to; Ad hęc ipsiis equitibus vniuersim inculcato, vt hu- iuscemodi officialibus, omnibus & singulis, quāpar est, obedientiam præstent in rebus, quæ ad propriū cūusq; officium pertinebunt.

X.

Hinc vicissim officiales, posteaquam gratias ege- runt, debitam summisionem Archistratego, & Equiti- bus officium suum pollicentur.

Quibus peractis ad tubarum clangorem circulus dissoluitur.

Quaratione constituendum ius Equitum.

Mareschallus virum nobilem vitæ probitare, iudicij maturitate, & rerum experientia insignem, Legatum suum constituit, cui præter cetera Justitiae, & Juris Equestris curam cōmenderet, adiuncta illi insuper persona, exercitatione benē perita, quæ mu- nus Scribæ sustineat. Is primo equestri iudicio fidem suam publico iuramento obstringit.

Idem Ius quomodo obseruandum.

I.

VT ergo Jus equestre ritè obseruetur, primum de mandato Mareschalli per tubicinem in ca- stra promulgator, aut, si commodius id vñsum fuerit, ordine ad partes singulas distributi exercitus diuulgator.

II.

Inde Mareschallus, quippe cui iustitiae præcipua cura & oneris commissa est, 3. Equitum Magistros, 3. Legatos, 3. vexilliferos, item toridē decuriones cum vno Hipparcho sumito, quibuscum iudicium incat & compleat, imò pridie quoq; consilium capiat, si id premitti & causæ necessarium, & vtile videretur.

III.

Si equitatus copiosior fuerit, vt ex multitudine ad id facilē homines suppetant, aut si quā capitū, aliaue honoris causa gravis occurrerit, iudicium duplicator viginti quatuor personas constitendo, coq; plures de vexillis decuriones adlegendo.

IV.

Hæc iam dicta personæ, vbiante vel in conclave Mareschalli conuenient, quum iam hic ad locum

Aaaa futuri

futuri iudicij prodibit, is à Feciale, vel alio districtum sibiensem præferri, & tuba occatum, tum ad auctoritatem iuri adiiciendam, tum ad terriculum militib⁹ offerendum, præire curato, ille vero continuo ordine binæ subsequuntur gestantes suis etiam gladios humeris reclinatos mucrone in altum surgente (si causa fuerit pœnalis) accommodatos verò lateri, (si illa fuerit maleficij.)

V.

Atq; in omni causa iudicaria, præsertim si pœnam exposcat, aut famam integratam, rei seu disciplinæ militaris custodiæ spe cet, ipsa persona Mareschallus præfens ius & equum summo studio administrato, & auctoritate defendito. Quod si occurrentibus senioris momenti cœlibus causis, ipse interim grauioribus negotiis detineretur, vices suas ab Legato impleri perinde esto.

Facto tum Mareschallus, tum ceterorum in loco iudicij pleno confessu, ipse primu Mareschallus ensim suum Mœsæ imponito, tū deinde iudices gladios suos (si causa fuerit pœnalis) inuertunt mucrone ad terram vergente.

VII.

Item Libellus constitutionum in mœla exponitor.

VIII.

Post hæc Mareschallus postulatis & constitutis iudicibus primum proponito & mādato, vt nec pecunia, donis & largitionibus corrupti, neq; pro veneno parando, remoto etiā odio, inuidia, & tum amicitia, tum inimicitia nomine iudicare velint, verum iuxta constitutiones & decreta cœfarea causas contentione & defensione disceptatas vtrinq; cognoscant, sententiāque ferant, & pronuntient ea sinceritate iustitia, qua se indicados à iudice Deo in extremo iudicio votum habent, tum deinde à singulis illorum fidem ad hanc æquitatem seruandam dextera data sanctam accipito.

IX.

Porrò Mareschallus pro more inquirito de iudicio, num homines, penes quos illud est, idonei sint: item an habeatur legitimo tempore, intercedatne aliquid impedimentum, quod Cœlareum Equestre iudicium fieri prohibeat.

X.

Deinde iudices adiurabit, per Deum omnipotentem, omnis iustitia fontem, deinde nostro vt pote supremi magistratus, & imperit, & nostri etiā ducis nomine: ne quicquam sine veritate, & suo procuratore loquatur, iudicio excedat, ne turba circumstantis eos elidat.

XI.

Inde quærito, tum ritè litigantibus dictus sit dies, & an citati sint.

XII.

In capitalibus causis, & iis, quæ bonum militaris disciplinæ spectant, quæfitor rerum capitalium, & si ob grauius rei momentum ita Mareschallus vistum fuerit, præter ipsum eius quoq; Legatus, in causis tamen cœlibis, vbi pecuniaria lis infertur, Actor & Defensor prodeunt vnam personam de iudicio: etiam vnam vel alteram ex adiunctis petunto, quorum consilio causam suam agi & per tracluri curabunt.

XIII.

In pœnaliibus contentus in Equitum legibus articulus, & ius maleficij Imperatorum rectissima norma est, & regula iudiciorum.

XIV.

Inquisitio dum agitur, Equites sub suo sacramento admonentor, vt quicq; votum suum teneat occultum, & perpetuo silentio inuolatum eodem secum condat sepulcro.

XV.

Ante pronuntiationem iudicij vel honoris causa inter viros graues controuertitur, semper id pœnali Mareschallus Archistratego detegito, ad ei quoq; animum percipiendum, qui proinde poterit, prout persona dignitas, tēporis ratio & rerum cœstantia feret, leueritatem pœnae mitigare & lenire.

XVI.

Cum ergo in pœnaliibus iudicium pronuntiatum, gladiū Mareschallus manu teneto, suum mucrone recto.

XVII.

Cæteri vero ad iudicium deputati, interim, dum inquisitio fit, & sententia feruntur, suorum gladiorū mucrones demittunt, eisdēq; propalato iam iudicio tum ipsi erigunt, tum Mareschallus bacillū suum diffingit. Inde ex iudicio disceditor ad eum locum, unde venerunt, gerentibus singulis iudicib⁹ gladios humeris reclinatos, aut, si maleficij causa non fuerit, laterib⁹ affixos.

XVIII.

Quicquid demum vbiq; dum militia decurrit, in huiusmodi iudiciis tractatur & concluditur, id omne bono ordine in libro ad id deputato presribitor & adnotator, cuius, patrato iam bello, bina exemplaria Mareschallii sigillo consignentur, & alterum Nostræ, alterum dilecti Nobis Principis Eleætoris Mogutini Cancellaria transmittatur, vt eò quisquis in posteru recurrere possit.

ARTICVL COPIARVM GERMANARVM.

I.

Copia Germanicæ Nobis Romanorum Imperatori, factoq; Imperio primū iurabunt, fida se militia Nostris, Imperioq; tū malis præcaendis, tum cōmodis promouēdis seruituros, simili se se suprēmo Legato nostro, Ducib⁹ suis, capitibus, Legatis, vexilliferis ordinum duætoribus, Mœsoribus, aliusq; in superioribus officiis cōstitutis à Nobis obediēta obstrigent, omnes Nobilis, ignobilisq; tum sanguinis, tum statutis, curandi, sc. non obnintendo, neq; subterfugiendo, ea oīa, qua ab illis mādata, aquā militis cōditio, acceperint, cauētes offerre se illis animo mobili & feditio, manibus violētis, & ore cōtumelioso, contra parati adire & desererere hostē, atq; omni parere necfilitati, qualifcunq; illa, an profectionibus, præliis, in curiōibus, excubis die nocte, acciderit. Si quis verò inobsequente se præbuerit, pro iudicio Ducis secundū iura multator, prout infra scriptis articulis declaratur.

II.

Omnis miles ab omni impietate tū verborum, tum operum quam longissimè abesto, viætoriam de hoste à Deo supplice animi prece flagitato, & quotiescumq; circuſōnibus tympano vocatur, ad concionē venito, quam nisi graui negotio impeditus ne prætermittit. Si quis vero blasphemō ore vel opere Deū sibi offendere non verebitur, is decreto Ducis & Juris corpore & vita punitor. Et si quis sub concione & re diuina in cellis vinaris, in comedientibus, aliisue locis leuitatum & inueterē cœdū hospitariis deprehensus fuerit, in eum compediendum, & pro iudicio Ducis multatum ius esto quæfitori. Neq; interim, dū sacra fūnt, & concio habetur, quicquam vini, cereui siue aut simile à Præfectis annona promatur, vendatur que.

III.

Quicq; hastas & breuiores gladios gestaturi sunt, bene firmis ad defensionem gladiis, lateralib⁹ vtrāq; scil. manu validis, aut idoneis frameis instruēti ad armilistriū comparento, sed in primis sclopeta rī fidis se & habilibus frameis muniunto. Neq; quisquam arma sua qualiacunq; que permutato, sed diligenter custodia, & ratione asseruata non cœdētis lignis, non ad alias res abutēdo destruēto, vt eadem integra ceu boni milites contra hostes ferre, vbi iam tempus feret, & vñspare possint. Secus egisſe qui deprehēdetur, multam idēo dato, præsertim in inuito eius stipendio, cū miles lustrabitur.

IV.

Qui quis item superiōra arma, sed in primis sclopeta rī maiores sclopēs, & ea, quæ ad hos pertinent, in tuto & expedito posita habēto, & omnino puluere tormentario, glandibus, & fomentis vacui ne reperiuntur cauento. Si quis autem se adeo inermem in expedito

peditionibus & excubis offerret, ut neq; gladio neq; sclopo cum hoste congregari posset, is corpore pœnas feret.

V.

Quisque item chlamydatuſ aut palliolatuſ amictus eſto, quo incurſa pluuiarum & vim frigorū ſuſtineret, faciliuſ, ſed in pirmis ſclopetarij ſclopos & pyxidicuſas cooperire, iūq; conmodius uti poſſint.

VI.

Quodlibet vexillam ſiuſ coniunctim, ſiuſ ſepa-
ratim, ſiuſ etiam decurionatim, prout nimurum reſtu-
lerit, paratum ſe & promptum offerro, tum ad expe-
ditiones ſuſcipiendas, tum ad ſtationes & præſidia a-
gitanda parendo præſcriptioni noſtræ & Ducum noſ-
trorum, ipſique neceſſitati.

VII.

Et ſi quando Capitaneus, vel aliuſ, qui cum officio eſt, aliquid, quod virtuti militari non inuium impo-
neret neceſſitas, perficiendum vna cum alterius Ca-
pitanei ſigniferis, Ducoribus & militibus mandaret,
parendum hiſ erit, perinde ac ſi propriuſ Capitaneuſ inuifum dediſſet.

VIII.

Puerperas, prægnantes mulieres, virgines, homi-
nes & tare conſectos, ſacerdotio initiatos, diuini ver-
bi Praecones, & alios Eccleſia Miniftriſ illæſos & in-
demnes preſtantio, nulla iniuria ſub pœna capitis
afficiuo.

IX.

Sub eadem pœna abſtineto a templis, Monafeſteriis,
Clauſtris, domibus & hospitalibus, & litterarię di-
ſciplinę confeſratis, ea nullatenus affligendo.

X.

Porrò triginta dierum decurſuſ ſtipendiariuſ mē-
ſem expleto, pro more reſepto, & ſingulis in ſingulos
menses floreni 4. conſtanties 15. batziis, aut 60. cruci-
geris ſtipendiuſ perſoluntor. Quod ſi imperata e-
uoluto iam tempore pecunia mora ſolutionis fieret,
ipſi nihilo ſegniuſ aut impatiētius, tum vices ex-
cuſiarum obire, tum contra hostemire, prout milites
deceſt, ne reſuſtanto.

XI.

Quisquis quoq; tempore & loco vel acceſto
auſtoramento proſugis reſiliret, vel poſtmodū ab-
que venia & miſſione honeſta deſertor exercitus abi-
ret, is depreheſuſ indicta cauſa, nec in iudicium ad-
ductuſ capitidis damnator, eius verò bona direptioni
ſubijciuntor. Quod ſi depreheſuſ aut retraetus non
fuerit, publica infamia notā inuiftus omni libertatis,
ſecuritatis, & comitatuſ fide orbator.

XII.

Nemo in profectionibus diſcedat ex ordine, niſi
graui vrgente cauſa. Quicquid, autem in hoc morem
noſi geſterit, cum Duces, ordinuſ Ducoribus, & publi-
ci Miniftri per vim in ordinem rediugito, ſi contra
obnitens iuſſa reſpueret, atq; ideo patrandae in ſe ne-
cias cauſam preberet, interfector in crime ne vocetur.

XIII.

Quisquis in expeditiōnibus & ſtationibus ab alio
Ductore iuſtas ob cauſas, eoq; quod contra ſe gerat,
quam addeceat militem, in crepituſ in illum vel con-
citata turba ſtipatus, vel probris cōtumelioſis inſur-
rexit, is iuxta decretuſ Ducis, & præſcripta iuriſ mul-
tator.

XIV.

Cum ſententiæ rogantr, equites iuramenti & ob-
ligationis admonebūt, ut cuiusq; ſuffragium ad ſe-
pulchrum vſq; tacitum ferueret, promptos ſe & queſe-
offerunto, parati fide animofa ad eadē tuenda extre-
mam vitæ aleam ſubire, qui imo pro honore ſuo &
prefatio iuramento de traditione neq; colloquiū neq;
confiliū inuenio.

XV.

Vi quoq; iuramenti ſui, imminentē ab hoste peri-
culo & neceſſitate, cum id petet Capitaneus aut Du-
cum aliquis, ad laborandum & aedificandum le adhi-
beri ne reſuſtanto.

XVI.

In huiuſmodi præſidio colloquati etiſi vno pluriſibus

ue inſultibus ab hoste tentarēt, ſuo perque ordi-
nario ſtipendio cōtentuſ viuunto, Nobis aut Imperio
nihil hoc amplius debētibus. Atq; in arces, ciuitates,
& alia præſidia, qua ſub conditionibus acciperentur,
nemo deprædarurus inuolet, aut ſe per vim ingerat,
niſi facta à Duce vel copia, vel præſcriptione.

XVII.

Omnis, qui à Nobis ſecuritate donati ſunt, vel in fi-
dem noſtram iurato venerunt, miſſos & interatos re-
linquunt, nihil contra eos machinando, ſub pœna
capitis abſq; conſenſu & venia Archiſtrategi, vel eius,
qui huius vice perfungitur.

XVIII.

Loca qua ſalua guardia gaudent, ne diripient, ex-
pilent, vñoue danno affiant ſub pœna capitis.

XIX.

Si quādo Nos, ſeu Noſter, quem conſtituimus, ſu-
premuſ Legatus ſecundo aduerſuſ hostem vteremur
prælio, aut ſi qua præcipua munitio valido impetu,
quem Deus benè verat, caperetur, tunc quidem ſin-
gulorum militum ſtipendiariuſ tempus, quomodo
cunq; ſe interim habente mēſe, pro completo habe-
bitur, ac denuō incipiet, vt Nobis tamen aut imperium
ad nihil vltra eis obſtricti ſimus. Et ſi nondum parata
pecunia hostibus amplius detrimentum inferri poſſe
videretur, eundē ad imperium Ducis perſequi, & qua
poſſuntratione deterrere ne reſuſtanto. Quicquid, au-
tem repugnauerint, tanquam periuſi ſtimatebuntur,
capitali, pœna afficiuntur. His tamen in rebus, in re-
gnis & prouinciis hereditariis optimas cōſuetudines,
& paſta mutari nolumus, neq; nobis præiudicari, ſed
omnia perſuerare immota.

XX.

In præliis & incuſionibus, eorumq; ſecundo ſuc-
ceſſu nemo præda intentior eſto, aut bonis diripientis
auidius inhiato.

XXI.

Nemo inſcio & inuitu ſuo Capitaneo ē caſtris ad
prædādum vel aliaſ ob cauſas egreditor, aut noſtem
a ſuo vexillo abefto ſub pœna & capitis, & alia, p. Du-
cis decretuſ infeſſa.

Si quis vnuſ aut plures in prælio vel aliāſ in fugam
inclinaret, eos proximus vel transſodito vel ferito,
quin imo ſi huiuſmodi fugam texens interficiatur
a quoq; am, interfector nō opus criminouſ, ſed opus
ſingulare gratia perſequendum patrari.

XXII.

Quisquis verò fugā ſe abſtulerit, eius primuſ nomi-
ne Duce delato, ſi deinde apprehenſus fuerit, capi-
te, ſin minus, publice infamia notā perſidiæ ſua pœ-
nas dato.

XXIII.

Cauent vi præſtitū à ſe iuramenti conuentus age-
re, inſcio & inuitu Duce, qui egerint, tāquam perſida
turba, præſifa omni ſpe gratia, morte multantur.

XXIV.

Nemo ſub pœna capitis cum hostibus, aut eorum
cum tympaniſtis, & tubiſinibus, ſiuſ in caſtris, ſiuſ in
profectionibus, ſiuſ præſidiis vllum ſermonis, li-
terarumue coſeruum habetō, neq; nuntium in caſtra
inimica vel mittito, vel inde accipito, citra Ducis mā-
daū & licentiā.

XXV.

Nemini hostiū, aut iis adhærentium, cuiuſcunq;
fuerit ſexu, & quantacunq; aetate, homo, permitti-
tor liberē transmittentibus excubis ingredi & egredi
noſtra caſtra, verum quisquis eos deprehendere, et
iam comprehendito, vel ad ſuum Capitaneum, vel
ſupremum campi Duce addiſito.

XXVI.

Si quis conſcius fieret ptoditionis, & aliorum ma-
leſiſorū, qua ab vno pluriſibus vel detrimenſo
ipſi exercituſ, vel eius Principi noxiā infeſſetur
in ferenturue, ſi vel ē veſtigio vel nomina malefacto-
rum

Aaaa 2 apud

LII.

Singuli eo loco, qui ipsis à Mensore contigerit, contenti & pacato animo degunto.

LIII.

Sub pœna corporis nemo aratum despoliato, nemo molas, furnos, & quicquid ad vnum Reip. constructum est, siue id amicorum, siue inimicorum fuerit, absq; licentia vel destruто, vel diffingito: sed neq; quisquam mera libidine vina, frumenta aut farinam effundito, aliae ratione pessundato.

LIV.

Nemo grandi aetate confectos homines, aut diuini verbi Praecones, aut mulieres, si inermes deprehendantur, sed neq; infantes trucidet, sub pœna capitis.

LV.

Nemo absq; peculiari Archistrategi mandato incendium offerendo exactionem imponat, sed neq; quisquam castigetur aut quid aliud incendat sub pœna capitis, praesertim in locis, praeter quæ, vel per quæ nostris copiis est liberum iter, ne quis obex committat ponatur.

LVI.

Em si quisq; compotandi modum statuio, vt & ipse sibi à temulenta temperet, & alium ad bibendum importune non vrgeat. Et si quis ebrius alteri vel vim vel manus inferret, aut aliam culpam committeret, pœnam non tantum æquæ seueram, atque si sobrius peccauisset, sed & duplo grauorem sustinet.

LVII.

Sed in primis caueto ebrietate admittere, cuius erunt partes excubandi: si quis autem ita ebrius in excubio deprehederetur, vt vices suas obire, quantum sufficit, non posset, is compedibus mandator, insuper iuxta decretum Ducis sui puniendus.

LVIII.

Si præterea quispiam in viis publicis, aut in ipsis profectionibus adeo vino solutus deprehenderetur, vt rationis, sensuum, membrorumque necessario vnu destitutus incerto gradu & erranti pede nec stare nec ambulare posset, eum Quæsitor aut eius Ministri apprehensum vinculis, & carceri incipianto.

LIX.

Sub pœna capitis nemo nulla necessitate addutus inuitu aut incito Duce ad arma conclamato.

LX.

Cumque conclamatur, singuli quamprimum a ream vel locum sibi assignatum corripiant, nemine citra grauem valerudinis causam domi se continent, sub pœna capitis.

LXI.

Qui vino somnoq; pressus periculum ab hoste impendens aut classicum negligeret, capite punitor.

LXII.

Quod sibi quisque in præliis, & in incursionibus raptum ab hoste acquisierit, pro iure & more militari possidet, præter tormenta bellica, puluerem tormentarium, munitiones, prouisum commeat & alia, quæ ad sustentationem oppidi faciunt, præter etiam capitula hostium Magnatum, Principum, campi castri, que Præfectorumq; capita in Nostram, vel Nostri Archistrategi Legatiæ potestatem & arbitrium ventura, quibus proinde tradi debebunt, interim tamē meritum ei, qui cepit, grata vice iusti præmij compensator. Nemo quoq; liberu vnum dimititio captiuum, sub pœna capitis, absq; Ducis concessione.

LXIII.

Et si quis vel ab hoste vel alia honesta causa Iesus, infirmaretur, vel etiam Dei Numine incommodam ferret valeudinæ, suo nihilominus expedio interim gaudeto.

LXIV.

Qui pecora aliumue commeatum hostibus auxterint, ea ne alio abducento, sed in ipsis castris, quod gregario militi bonum sit atq; commodum, non ar-

rogante sed tolerabili ad Quæsitoris aut Ducoris sui arbitrium imposito pretio diuendunto.

LXV.

Nemo, quam alter sibi peperit prædam, per vim ei eripito, vel auferito. Reiculpa huius ad decretum Ducis puniuntor.

LXVI.

Nemo libertatem carnicum, quam habent iuris communis, violare attentato, qui violauerit, morte multator.

LXVII.

Dum profectionis ducitur ordo, nemo inter impedimenta exercitus proficiscatur, nisi qui graui valitudine infirmus sit, & à Capitanco suo veniam hu- ius indulgentia impeartrat.

LXVIII.

Singuli impedimenta sua vel appendiculas impudicarum mulierum, si quibus adhærent, verè non cōiugibus, cum id mandatum ab Archistratego vel Capitanco suo in ipso primo delectu, aut postea acceperint, pro fide sacramento præstata; & sub periculo famæ & honoris amittendi dimittuntur.

LXIX.

Nullus ex Capitanis alterius milites, si qui à vexillo suo deficerent, circa Capitanis alterius conscientiam & voluntatem suscipito; sed neq; eques, qui Dominum suum in eadem expeditione deficereret, à quoipam Peditum numero adlegitor, neq; demum illus alteri quempiam ex suis auerito.

LXX.

Nemo colludentem auctiore deposito prouocato, neque is, cui præsens est pecunia, ludum producito: quantum cunq; verò lucrum in futurum dandum alteri contigerit, ei tamen nihil alter debeto.

LXXI.

Si qui hosce conscriptos articulos non obseruant, iij tanquam periti & criminis rei pœnas pendunt, iuxta decretum iuris, & Archistrategi sententiam. Et si quid in enarratis legibus vel obliuione vel silencio præterit, militari nomine & virtute non alienum, omnia tamen delicta & errata militum Archistrategi iudicio relictæ, eiusdem vindice sententia puniuntor.

LXXII.

Porro omnes pedites, qui breui longou tempore post in exercitu hoc Nobis & Imperio militare & mereri cæperint, nominibusq; datis suis peculium suscepunt, licet præfentes in has leges cum iuratum est, nō fuerint, earundem nihilominus pari necessitudine & obseruatione tenentur, perinde ac si coram adfuissent.

LXXIII.

Si quibus constitutionum harum obliuio surreperet, iij quoquis tempore Prætorem castrensem accedūto earundem relectionem & instructionem, quā ipse dare debet, capturi.

LXXIV.

Ad tres menses iuranto, quos yltra si corum fuerit opera necessaria, vi harum constitutionum ad omne tempus, quo opus fuerit, conscripti & suscepunt nec recusando, nec excusando militante, omnia intelligentio pro horum codicillorum tenore.

AD NOTATIO ALIQUOT ARTICIV-
LORVM SUPERIORIBVS ANNEXORVM.

I.

Q Vadoquidem Germanis Ducibus, Equitū Magistris, & Capitanis non solum pro maiorum suorum ad se manatibus priuilegiis & traducta libertate, verum etiam iuxta tenorem tum priorum, tum earum, que nunc sunt imperij constitutionum, licetum est & liberum, exteris Dynastis germanas adducere copias, & verò cum idem sibi ius hoc tempore alij, qui nativi Germani non sunt, arrogare & viupare velint, nō absq; præiudicio & detrimento, quod inde

Aaaa 3 in

in Germanicam nationem redundare posset; idcirco nemini extero deinceps, qui nec imperij, nec regionis fidei & tutelae imperij comissae indigena est, fas esto, Germanas copias, siue equestres siue pedestres equefuerint, Ducas, Magistri equitum, aut Capitanei more colligere, scribere, & ducere. Quod si contrarium v-nus pluresue peregrini Duces & Commissarii in imperio tenebantur, omnis illorum conatus tum per generales circulorum Praefides, tum per Nos ipsos, ubi necessitas postularit, amolendus erit, & prohibedus. Interim & in illos, si qui contra nostras, & imperij constitutions nomina sua exteris Ducib. & Commissariis darent, Magistratus eorum, cui subditi sunt, vel intenta actione postulatus vel officio ductus animaduertito & pœnam statuimus, nunquam in posterum in Germanorum militum numero perferendos.

II.

Germanica copia, ceteri, omnes, qui ab exteris Dynasti conscripti anno stipendio merebuntur, in literis auctorizationis sua nominatim excipiuntur, nolle se unquam contra sacrum Germanorum imperium, & caram sibi patriam, eiusq; quamcunq; nationem arma sumere, siue ad offendendū, siue ad defendendum sumenda fuerint, quin im ante testantor, eiusdē in primis salutis studio & in cunctis amorem militiae se tradere, nullo ei modo repugnaturos, quocunq; tandem ab exteris Principib. proponi prescribi posse. III.

Miles Germanus, & qui hunc regunt Ductores & Magistri, dum sub exteris Dynasti militant, ordinem & disciplinam militarem enarratis iam & a Nobis imperioq; constitutis legibus, præterea iuri Equestri, articulisq; iam positis conformem instituunt & tenent. IV.

Quod si quispiam ex Ducibus, Magistris equitum, Capitaneis aut aliis, qui in officiis erunt siue inter equeites siue pedites, atq; vniuersim loquendo si quisquam militū, dum exteris Principibus militant, contra nostras, & imperii has leges, contraq; iura equitū, & supra positos articulos, recedēdo ab ordine & disciplina militari committeret, aliae ratione famam suam & existimationem labefaceret, tum verò in primis si ordinum Ductores cum subiectis sibi militib, quā hostium circumventionibus, quā fraudulentis machinationibus, tum quoad commeatū, tum quoad vestitum, vel etiam approbatis indebita arma imponendo, vel quibus id fieri potest modis, stipendio suo, & debita contra hostes tutela fraudando perfidiose & iniquè agerent, eos omnes, etiū impuniti in loci recesserint, Magistratus tamen ordinarius, cui parent, cum primum id rescuerit, vel officio, vel intenta alicuius actione ductus iudicio arcessito, & pœnis efficitur: Et si quo in loco Magistratus decesserit, factumq; interim manifestum castigationem exposceret, Nostrum erit, vt qui summam rerum potestate gerimus, ex officio, aut quia ad nos querela defertur, causam cognoscere, iuxtaq; nostras & imperii constitutions, iura equitū, & articulos, & quam in reum pœnam statuere & pronuntiare.

V.

Et quia res omnino ad omnis generis iacturas & detrimenta præcauenda bonum ordinem exigere videntur, vt nimirū vexilla instruantur & constent quā exercitatis & peritissimis militibus, tum etiam idoneo armorum apparatu, sed in primis in signibus sclopetariis, quorum industria & virtus nostris hisce temporibus, quando præcipue externæ Nationes ad hoc militiæ genus etudiuntur & excentur, per magni omnino momentū est; idcirco statutum est, vt sub singulis vexillis quadringenti, & inter hos cētūm apprime armati cum oblongis hastis, quorū singuli breuiore sclopo instruti sint, constituantur, inter quos

centum armati dimidiata parte, iij nimirū, quorum stipendium supra 8. florenos excrescit, plena armatura integrè loricatis manicis graues incedūto, & in super 50. de veteranis & probè exercitatis militibus, qui & ipsi suam armaturam tum ad stipendium vexillum, tum ad alium, quē casus offeret, vsum circumferant, singuli præter romphaeas & alia breuiora arma vt bipennes, etiam minorem sclopum silice ignipotentem de zona suspensum ferunto. Quinquaginta reliqui simplicem militum, qui hastas gerant, manum cōficiunt. Qua omnia deinceps serio Ducibus & Capitaneis in cōscriptionibus & auctorizationibus cōmendabuntur. V I.

Ducenti, qui restant, sclopetarii sint galeis oppugnatoris, frameis, & similiter venaticis sclopis, igniariori silice bene instruti. Porro singulis mensibus excentor, & applicitum ad malas sclopum exonerare edocentur. Omnis autem artificiose explosionis indocilis, aut ignatus in pœnam à sclopo ad hastam ferendam deponatur, & in eius locum, qui exgregariis militib. idoneus videbitur, substituatur, quo ad artē recte explodendi discendam, & in mutuū sui competū progrediendum, illis & alacritas, & animus adatur.

Et quoniam exteræ nationes sclopetatis duplicitate sclopo formidandis vti affluecunt, singula vexilla ex hoc genere decem constituuntur.

VIII.

Ex prædictis sclopetariis memorati cētū s. quinquaginta 6. quadragesita 7. vel 8. & reliquā decē, qui duplicitate sclopo onerantur, to. florenis in mensis sustentantur.

IX.

Sub quolibet vexillo minimum octo, decemque Nobiles, aut alij probatae virtutis, & experientiae singularis milites habeantur, qui ampliore stipendio cōducti equis suis, quos ipso numeri erit aliore, Ducis sui aut Capitanei voluntari & necessitati pareant, sed in primis rectionibus sclopetariorum seruantur.

Atq; leges illæ sunt militiae Germanicæ, quæ si accurate, seuerē, & custodirentur, haud sane arma Sultanū timerentur; nec præsa Romanorum militia nobis admiranda videbatur. Et præclarè tamen multa obseruantur. Sed crebro inopia stipendiij, dissimulatio ducum, avaritia centurionum, militum licentia, ciuilibus præsertim bellis bonas leges nostra opprimit modo, sed ne vocem quidem earum exaudiū patitur.

CAPUT LXI.

Victoria serio, iuste, moderate videntur.

§. I. **Q** uoniam enim eidem dī dedere, Vincere scū Hannibal, victoria vti nefis, id multis evenerit. Tā in momēto pendebat vti victoria, quam vincere. **M**orācius dī sati cōdūt salutē, sūfīce vrbī atq; imperio. Sic Romani crediderunt teles Liūto: Nec vane, si enim vrbī perculsa superuenisset, facile occupare cam potuisset. Victoria multo sanguine comparata facilime corrumpitur. Itaq; hoc agendū est, vt debellent, non vt triumphēt. Marius vicit Teutonis tota nocte reliquias per patios suorum territauit, postridie vicit. Securitati suorum cōsuluit Hermocrates Syracusanus, iniecto metu noui hostis. **F**ront. l. 2. c. 9. Hermocrates Syracusanus, superatis acie Atheniensibus, veritus ne captiuū, quorum ingenitū manū in potestatem redegerat, parum diligenter custodirentur, quia cœtus dimicacionis in epulæ, & securitatem compellere victores poterant, finxit proxima nocte equitatum hostiū vēlūrū, quia exspectatione a secessu est, vt solito atētūs vigilia agerentur. Primam victoriā diligenter usurpauit L. Martius eques Romanus, Frōt. l. 2. c. 10. Titus Martius eques Romanus, qui reliquā exercitus duorum Scipionum presuit, cū in propinquō bina castra Pænorū paucū militib. pafsum